

Güney Afrika'da Karşılıklı Yardımlaşma - II

Anarşist Ekonomi Tartışmaları (17)

Stefanie Knoll

03.11.2015

İçindekiler

Kültüre Dayalı Karşılıklı Yardımlaşma	5
Günümüz Toplumuyla İlişkisi	7

Meydan Gazetesi'nin önceki sayısındaki Anarşist Ekonomi Tartışmaları bölümünde, Zabalaza dergisinin 2009 Nisan tarihli sayısından alıntılıdığımız Zabalaza Anarşist Komünist Cephesi (ZACF)'den Stefanie Knoll imzalı yazının ilk bölümünü yayınlamıştık. Yazının bu ikinci bölümünde Kropotkin'in Karşılıklı Yardımlaşma kavramına Güney Afrika'dan güncel örnekler veriliyor.

Karşılıklı Yardımlaşma, bir ailede ya da birbirine yakın bir toplulukta büyümüş herkesin bildiği bir şeydir. Aile üyeleri genellikle eit karşılık beklemeden birbirlerine yardım ederler. Dünyadaki birçok küçük kırsal toplulukta sadece aile üyeleri arasında değil, aynı zamanda komşular arasında yaygın bir pratiktir. Dünyanın birçok bölgesinde ve özellikle Güney Afrika'da, karşılıklı yardımlaşmayı daha da büyük, kültürel ölçekte görebiliriz. Hatta bu kültürlerde karşılıklı yardımlaşma için özel terimler vardır ve bunlar, zor koşullar nedeniyle yeni biçimlere evrilmiş olarak uygulanmaktadır.

Kropotkin, Kalahari'deki Buşmen [10] kültüründeki karşılıklı yardımlaşmayı zaten yazmıştı ve onlardan hayranlıkla bahsetmişti. Kropotkin'e göre "İlkel¹ Komünizm" (yani endüstriyel olmayan bir toplumdaki komünizm) altında yaşıyorlardı. Afrika (ve dünyada) diğer birçok grup gibi, Buşmenler her şeyi herkesle paylaşarak – grubun dışındakilerle bile – karşılıklı yardımlaşmayı uygulamakla kalmadılar², aynı zamanda şefleri de yoktu ve bu yüzden ilkel anarşistler³ olarak kabul edilebilirler³. Pastadan daha büyük dilim almaya çalışan ve eşitlikçi pratikleri tehdit eden şeflere güvenmiyorlardı. Kropotkin Buşmenler için "Ava beraber çıkarlar ve ganimeti tartışmadan paylaşırlardı; yaralıları asla bırakmaz ve yoldaşlarına güçlü bir sevgi gösterirlerdi"⁴. "Bir Hottentot'a bir şey verildiği zaman onu hemen orada bulunanlara paylaştırırdı [...]. Yalnız yemek yiyemez ve ne kadar aç olursa olsun oradan geçenleri çağırıp yemeğini paylaşır"⁵.

Bununla birlikte, karşılıklı yardımlaşma sadece Güney Afrika'daki Buşmenler arasında var olmamıştır. Hele de sadece geçmişte uygulanan bir şey hiç değildir. Güney Afrika'da birbirine benzeyen ama değişik terimlerle bilinen birçok karşılıklı yardımlaşma örneği vardır. Üstelik, karşılıklı yardımlaşmayı Güney Afrika'daki bütün etnik gruplar arasında görebiliriz.

Güney Afrika'da karşılıklı yardımlaşma çoğu zaman Ubuntu düşüncesine dayalıdır. Ubuntu kelimesi, Zuluca olmasına rağmen Güney Afrika genelinde diğer gruplar tarafından da yaygın olarak kullanılır. Özellikle Güney Afrika'da Ubuntu hakkında çok sık yazılır ve konuşulur. Ayrıca çoğu zaman kiliseyle ilişkilidir. Ubuntu belirli özellikleriyle karşılıklı yardımlaşmaya benzer ama birçok özelliğiyle insanların yoksulluğu kabul etmesine yol açar ve bu nedenle durumlarının iyileşmesine engel olur. Bu yüzden, hiçbir dinle ilişkisi olmayan, gerçek karşılıklı yardımlaşma pratiklerinden bahsetmek çok daha ilginçtir.

Genel olarak kırsal Afrika'da tarlalarda birbirine yardım etmek çok yaygındır. Tarlalar çoğu zaman ortak işlenir ve o gün tarlası işlenen kişi, yardım edenlere yemek ve içecek temin eder. Tarlalar dönüşümlü olarak işlenir ve böylece tarla sürme ve hasat mevsiminde herkesin tarlası işlenmiş ve herkes yemek yemiş olur.

Aynı komünal çalışma, ev inşaatında birbirine yardım etmek konusunda Güney Afrika'nın her yerinde görülebilir.

Kültürel pratiklere ek olarak, cenazeler için para biriktiren ve ailede hayatını kaybeden biri olduğunda birbirlerine yardım eden cenaze topluluklarında olduğu gibi, insanlar (özellikle kadınlar) sivil topluluklarda bir araya geldikçe Güney Afrika'nın her yerinde karşılıklı yardımlaşmanın yeni örnekleri

¹ ilkel terimi Kropotkin tarafından aşağılayıcı olarak kullanılmamıştır

² Geçmiş zaman kullanarak yazıyorum çünkü Buşmen kültürünün büyük bir kısmı koloncilik ve kapitalizm tarafından yok edilmiştir.

³ Anarşist toplumlar hakkında birçok çalışma vardır, örneğin: Barclay, Harold (1996): Yönetimsiz Halklar. Anarşinin Bir Antropolojisi. Londra: Kahn & Averill

⁴ Kropotkin, Piotr (2006 [1902]) Karşılıklı Yardımlaşma. Evrimin Bir Ögesi. Mineola, New York: Dover 10. O dönemde bu halk için kullanılan "Hottentot" terimi artık haklı olarak uygunsuz kabul ediliyor.

⁵ Kropotkin, Piotr (2006 [1902]) Karşılıklı Yardımlaşma. Evrimin Bir Ögesi. Mineola, New York: Dover 10. O dönemde bu halk için kullanılan "Hottentot" terimi artık haklı olarak uygunsuz kabul ediliyor.

ortaya çıkıyor. Böyle topluluklar aynı zamanda ölenin akrabalarına destek sağlıyorlar. Bu yeni oluşumlar genelde yoksulluğun sonuçlarıyla ilgili.

Güney Afrika'da yeni olan bir başka örneğe, insanların birbirlerine yardım ederek belirli bir süre para biriktirdiği ve (buzdolabı gibi) gerekli ev eşyalarını aldığı "stokvel" lerdir.

Güney Afrika'nın yoksul bölgelerindeki kreşlerde, iş bulmayan bir kadının işe giden kadınların çocuklarına bakması çok yaygındır ve bakıcı bunun karşılığında yemek alır.

Kültüre Dayalı Karşılıklı Yardımlaşma

Çok saldırgan oldukları söylenen Zulular, sadece şeflerin ya da az sayıda insanın savaş istediği ama çoğunluğun barış içinde yaşamak istediği nüfuslara iyi bir örnektir. Ancak Zulular arasında karşılıklı yardımlaşma en az diğer etnik gruplar kadar yaygındır. Bazı Zulu şeflerinin saldırgan oldukları açıktır (bütün şefler gibi çünkü güç yozlaştırır). Ama halklar hep barış ve dayanışma içinde yaşadılar. Geçmişten bugüne, Zulular arasında karşılıklı yardımlaşmanın birçok örneği vardır.

Zulu toplumu genel olarak “bir insan, diğer insanlar sayesinde insandır” diye tercüme edilebilecek olan ve kişinin birey olabilmesi için toplumsal bütüne ihtiyacı olduğu anlamına gelen “umuntu ngumuntu ngabantu” deyişi etrafında örgütlenir.

Karşılıklı yardımlaşma farklı Zulu terimleriyle bilinir. Bunlardan biri, tarlaların sürüldüğü mevsimde birisinin tarlasında ortaklaşa çalışılan ve yardım edenlerin yemek ve geleneksel bira aldığı “ilimo”dur. Bir sonraki hafta ise başka birinin tarlası sürülür.

Cenaze cemiyetinin Zulu’daki adı masingcwabane, “birbirimizi gömelim” anlamına gelir. Cemiyete katılanlar her ay belli bir miktar para katkıda bulunurlar. Birisi hayatını kaybettiğinde bu para kullanılır. Belli bir miktar da ölenin akrabalarına verilir. Cenaze masrafları, tabut, çadır, sandalyelerin masrafları karşılanır.

“Birbirimizi inşa edelim” anlamına gelen Zulu sözcüğü, masakhane, evlerin ortak inşa edilmesini anlatır.

Izandla ziyagezana (Zuluca) “elleri yıkarken, bir el diğerini yıkar” anlamına gelir. İki el de diğerini temizlenmesine yardım eder. Bu yüzden insan olarak bizim de ellerin birbirine yardım ettiği gibi birbirimize yardım etmeliyiz.

Sotho ve Tswana kültüründe karşılıklı yardımlaşma, letsema olarak bilinir. Letsema, insanların ortak bir amaç için bir araya gelmesidir ve bunun sonuçlarından katılan herkes faydalanır. Örneğin altyapı inşaatı gibi ortak projelerde köyün dayanışma içinde çalışmasına işaret eder.

Sotho ve ayrıca Pondo kültürlerindeki bir başka komünist özellik çocukların komünal olarak büyütülmesidir. Herkes bütün çocuklara bakar. Onlar bütün komünün çocukları olarak görülür. Başka bir deyişle, herkes herkesin çocuklarını büyütmesine yardım eder.

Pedi kültüründe kobufedi, birbirinin tarlasında beraber çalışmaya verilen isimdir. Sebzelelerin yetiştirilmesine ve ekinlerin ve hayvanların bakımına herkes yardım eder çünkü bu, topluluğun bütününe hizmet eder.

Xhosa kültüründe dibanisani, “daha iyi bir gelecek için beraber çalışalım” demektir. İnsanların bir araya gelip birbirine yardım etmesini anlatan genel bir terimdir. Örneğin törenler her yıl başka bir yerde yapılır ve bütün hazırlıkları oradaki insanlar yapar. Kulübeler yandığında herkes yeniden yapmak için birbirine yardım eder. Cenazelerde ve düğünlerde insanlar temizlik ve yemek işlerinde birbirine yardım eder.

Venda kültüründe karşılıklı yardımlaşma uthusana olarak bilinir ve “birbirine yardım etmek” anlamına gelir.

Swaziland’da lilima, Karşılıklı Yardımlaşma’nın Swatice karşılığıdır. Komşunun komşuya yardım etmesine işaret eder.

Güney Afrika’nın her yerinden, bu makalede bahsedilmeyen ama hepsi buradakilere çok benzeyen ve çok canlı birçok örnek vardır. Yüksek suç oranına rağmen (ki Güney Afrika’daki devasa eşitsizliklere bağlıdır) ve topluma karşı işlenen suçlara rağmen, daha iyi bir dünya inşa edebileceğimiz birçok olanak vardır.

Güney Afrika'da 2003'den beri örgütlü olan ZACF'nin ismi, Zulu ve Xhosa dillerinde mücadele anlamına gelir. Daha önce ZabFed ismiyle, çoğu Soweto ve Johannesburg'da bulunan anarşist kolektiflerin, 80 ve 90'larda verdiği ırkçılık karşıtı mücadele sonrasında, Platformist-especifista düşüncesine yakınlaşması ve birleşmesi ile başlayan ZACF, işçi mücadelesinin yanı sıra Gauteng'da Özelleştirme-Karşıtı Forum ve Topraksız Halk Hareketi gibi toplumsal hareketlerle birlikte çalışmıştır. ZACF'la ilişkili ve 1990'larda bir yeraltı kolektifi olarak başlamış olan Zabalaza Kitapları, anarşizm, devrimci sendikalizm ve kadın özgürlüğü konusunda klasik ve güncel kitaplar, kitapçıklar ve müzikler yayınlamaktadır.

Günümüz Toplumuyla İlişkisi

Karşılıklı yardımlaşma pratiklerinin çoğu unutulmuştur çünkü bunlar devlet tarafından yok edilmiştir. Devlet insanların bağımsız olmasını, kendi ürününü yetiştirip ondan bağımsız yaşamasını istemez, insanları kontrol etmek ister. İnsanlar kendi yiyeceğini yetiştirmeyi bile unuttu. Şanslı olanlar işçi oluyorlar; kalanlar ise geçinmek için tek şansları dilenmek ya da suç işlemek olan işsizler.

Şehir hayatı çoğu zaman insanların kültürünü yok etmekle kalmıyor, aynı zamanda bireyciliği yaratarak ve karşılıklı yardımlaşmayı unutturarak toplumumuzu yok ediyor. Kropotkin, “Hottentotlar arasında, yemeği paylaşmak isteyen olup olmadığını sormak için üç kere yüksek sesle çağrı yapmadan yemek bir skandal olurdu. Şimdi saygıdeğer bir vatandaşın yapması gereken tek şey vergi ödemek ve aç kalanları öyle bırakmaktır.”¹ derken bunu göstermiştir. Kriz dönemlerinde bu ölümcüldür.

Birçok kasabada ortak sebze bahçeleri işleyen ya da başka şeyler paylaşan birkaç kişi görüyoruz. Yukarıdaki örnekler karşılıklı yardımlaşmanın hala canlı olduğunun ve büyümeye devam ettiğinin işaretleridir çünkü insanlar birçok sorunumuzu, birbirimize yardım ederek ve beraber çalışarak çözebileceğimizi görüyor. Kropotkin, bugün özellikle de şehirlerdeki toplumun yüzlerce yıldır yaşayan ve kırsalda hala canlı olan pratiklerden öğrenebileceğini açıkça göstermiştir. Karşılıklı yardımlaşma, devletten ve hayır kurumlarından bağımsızlığımızın bir bölümünü geri almak için bir yoldur. Daha iyi bir dünyayı bunun üzerine inşa etmeliyiz ve daha iyi bir dünya bunun üzerine inşa edilmelidir.

¹ Kropotkin, Piotr (2006 [1902]) Karşılıklı Yardımlaşma. Evrimin Bir Ögesi. Mineola, New York: Dover 10. O dönemde bu halk için kullanılan “Hottentot” terimi artık haklı olarak uygunsuz kabul ediliyor.

Anarşist Kütüphane

Stefanie Knoll
Güney Afrika'da Karşılıklı Yardımlaşma - II
Anarşist Ekonomi Tartışmaları (17)
03.11.2015

Çeviri: Özgür Oktay - Bu yazı Meydan Gazetesi'nin 29. sayısında yayımlanmıştır.

tr.anarchistlibraries.net